

**การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา:
กรณีศึกษารายวิชาการพัฒนาการศึกษา
The Learning Activities Management under
the Contemplative Education Concept : A Case Study
in Development and Education Course**

วรวิมล เพ็งพันธ์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และศึกษาผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในรายวิชาการพัฒนาการศึกษา จากนิสิตสาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษาจำนวน 32 คน โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การจดบันทึก และรายงานการประเมินตนเองของผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาทั้ง 8 กิจกรรม มีความสอดคล้องกับเนื้อหาในรายวิชาทั้ง 8 บทเรียน สามารถนำกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ได้แก่ สนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) การเขียนบันทึก (Journaling) และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and Group Reflection)
2. ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้ง 8 กิจกรรม พบว่า ผู้เรียนสามารถเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง (พุทธิพิสัย) ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนรู้ (จิตพิสัย) และผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะต่อการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย)
3. ผู้เรียนมีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในด้านโลกทัศน์ ด้านการตระหนักถึงคนรอบข้าง ด้านการตระหนักถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านความรักความเมตตา และด้านการนิยามความสุขในการเรียนรู้

Abstract

The purpose of this research was to study learning activities model and results of them under the contemplative education concept in development and education course by using the sample group from 32 educational technology students. The researcher used the qualitative research methodology ; participation observation, journaling, self assessment report (SAR) and data analysis in content.

*อาจารย์ ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Research findings were as follows:

1. The eight activities of learning activities model in this course are related to the content of eight lessons. The contemplative education concept in dialogue, deep listening, journaling and self and group thinking feedback can be applied to them.

2. The results of eight activities under the contemplative education concept are shown that the students have knowledge increasing (cognitive domain) , learning attitude changes (affective domain) and learning skill changes (psychomotor domain).

3. The students have world view broadly in realized to other people, society and environment, love and kindness including to the definition of happiness in learning.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชากรโลกอย่างมาก ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ความรู้เท่านั้นที่จะช่วยให้มนุษย์ยืนหยัดและแข่งขันได้ในทุกสถานการณ์ สะท้อนให้เห็นว่า ทิศทางและแนวโน้มอนาคตของการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ จะมีบทบาทมากยิ่งขึ้น และจำเป็นที่จะต้องเตรียมการรองรับ ก้าวให้ทันและนำไปข้างหน้า เพื่อการมีชีวิตอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ของมนุษย์ได้อย่างรู้เท่าทันและยั่งยืน (พิณสุดา สิริธรรมศรี, 2552)

การจะทันการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ไม่ใช่การพยายามที่จะไล่ให้ทันการเปลี่ยนแปลง โดยการใช้นวัตกรรมที่ทันสมัยหรือเรียนลัดด้วยการลอกเลียนแบบ เพราะการเปลี่ยนแปลงไม่เคยหยุด จึงลอกเลียนไม่ได้ การจะทันการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงจึงต้อง “รู้เท่าทัน” การเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่แค่พยายามจะ “เท่า” หรือ “ไล่ทัน” การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ จึงต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ทางการศึกษา พัฒนาการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน (และผู้สอน) ให้เรียนรู้เพื่อที่จะ “รู้เท่าทัน” การเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง นำไปสู่การเข้าใจ การยอมรับและเคารพตนเอง ผู้อื่น วัฒนธรรมที่แตกต่างและหลากหลาย

ตลอดจนสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การเปลี่ยนผ่านทางการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ จึงควรเป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างให้เกิดสังคมคุณภาพ ที่เปี่ยมไปด้วยความรัก ความเมตตา ที่ความดี ความงาม และความจริงเป็นสิ่งเดียวกันที่นำไปเกิดสังคมอยู่เย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพในโลกได้ (จุมพล พุฒิกัทรชีวิน, 2551)

ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ต้องการให้คนไทยยุคใหม่ (1) สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต (2) มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา ทดริเริ่มสร้างสรรค์ (3) มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม และ (4) มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการซื้อสิทธิ์ขายเสียง และสามารถก้าวทันโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ดังนั้น แนวคิดทางการศึกษาที่มีความหลากหลายจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ส่วนหนึ่งของแนวคิดทางการศึกษาดังกล่าวนั้นคือจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education)

จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร (2550) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นการศึกษาที่เน้นกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ให้ผู้ศึกษาย้อนกลับไปหารากของ

คุณค่าและความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นความเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง สามารถมองเห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริงที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนา ดนตรี ศิลปะ ธรรมชาติซึ่งถือเป็นเครื่องมืออย่างดีที่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ภายใน จนก่อให้เกิดการค้นพบแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขสงบอย่างแท้จริงด้วยตัวของตัวเอง และสามารถสัมผัสคุณค่าของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดความมีดุลยภาพของสรรพสิ่ง แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นความพยายามที่จะพลิกฟื้นการศึกษาให้เป็นการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านความรู้และจิตใจอย่างสมควรจะเป็นให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม ความดีงามรู้จักตนเอง เข้าใจผู้อื่น อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข มีชีวิตที่ก่อประโยชน์เกื้อกูล ซึ่งหากแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งปัญญาสูงสุดของชาติแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างสมบูรณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีดุลยภาพต่อไป

คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ มีหน้าที่ผลิต “ครูและนักการศึกษา” เพื่อออกไปปรับใช้สังคมจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคนให้มีความรอบรู้ เข้าใจและรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยใช้กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบัณฑิตให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Humanized Educare) ซึ่งหมายถึง กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ หลักสูตรและการสอนในระดับอุดมศึกษา ที่มีความสมดุลระหว่างศาสตร์ของวิชาชีพกับชีวิตและจิตใจของคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาโดยได้มีการส่งเสริมการพัฒนาในสถาบันอุดมศึกษา ให้มีเป้าหมายพัฒนากระบวนการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ของนิสิตนักศึกษาในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการเกิดความสุขทั้งทางกาย ใจและทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) เป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลให้มีการพัฒนาบัณฑิตไปในทิศทางที่พึงปรารถนา คือบัณฑิตที่สามารถ

สร้างความสันติ สงบสุข ร่มเย็น และอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2552)

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นหน่วยงานหนึ่งได้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อให้โครงการดังกล่าวบรรลุตามเป้าหมายจึงได้ดำเนินการสอนและวิจัยเพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในรายวิชา การพัฒนากับการศึกษา โดยมีสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้ทุนสนับสนุนสำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา 402478 การพัฒนากับการศึกษา ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1 กลุ่ม ซึ่งมีนิสิตสาขาเทคโนโลยีทางการศึกษาลงทะเบียนเรียนทั้งสิ้นจำนวน 32 คน
2. ตัวแปร ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ
 - 2.1 ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
 - 2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
3. ระยะเวลา ภาคเรียนที่ 1/2552 เดือน มิถุนายน – เดือนกันยายน 2552

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **จิตตปัญญาศึกษา** หมายถึง การศึกษาที่เน้นการพัฒนาจิตใจและปัญญาอย่างแท้จริงทำให้เข้าถึง ความจริง ความดี ความงามทั้งในตนเองและสิ่งต่างๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal transformation) และเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม

2. **กิจกรรมในรายวิชา** หมายถึง กิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรม ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นเพื่อทำการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาการศึกษาพัฒนาการศึกษา ได้แก่ (1) ไต่อะรึที่รัก (2) ล้อมวงบรรเลงบทเพลงของฉัน (3) อาจารย์ใหญ่ท่านใจดี (4) ไม่อดตายเพราะคำขायเป็น (5) วาดปลาแล้วมารวมกัน (6) คิดแตกต่างแต่ไม่แตกแยก (7) ชิมไอซ์แล้วไปด้วยกัน และ 8) เจาะเวลาหาอดีต

3. **กิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา** หมายถึง กิจกรรมที่ผู้สอนได้เลือกใช้เพื่อให้นักเรียนสะท้อนความคิดของตนเองอย่างอิสระหลังจากจบกิจกรรมในรายวิชา ได้แก่ (1) สนทนาสนทนา (Dialogue) (2) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) (3) การเขียนบันทึก (Journaling) และ (5) การสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and group reflection)

4. **ผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา** หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมในรายวิชาและกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ (1) การเพิ่มพูนความรู้ของผู้เรียน (พุทธิพิสัย) (2) การเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนรู้ (จิตพิสัย) (3) การเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะต่อการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย) และ (4) การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนดำเนินการ

วิจัยออกเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การเตรียมการ (เดือน มิ.ย. 52) ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร งานวิจัย และการเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับดำเนินการวิจัย ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัย (เดือน ก.ค.- ก.ย. 52) ได้แก่ การวางแผนกิจกรรม การจัดกิจกรรม และการถอดบทเรียน และระยะที่ 3 การสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ (เดือน ต.ค. - ธ.ค. 52)

การเก็บข้อมูลการวิจัย

การเก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินการวิจัยเพื่อนำมาวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายมาวิเคราะห์ภาพรวมและองค์ประกอบย่อยของกรวิจัยดังนี้

1. การสังเกตระหว่างการจัดกิจกรรม บันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. รวบรวมข้อมูลจาก 2.1) บันทึก (Journal) ทั้งของผู้วิจัยและผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนแต่ละคนบันทึกการเรียนรู้ในแต่ละครั้งของการเข้าร่วมกิจกรรม 2.2) สนทนาสนทนา (Dialogue) 2.3) สนทนากลุ่มย่อย (Focus group) โดยให้ผู้เรียนสะท้อนการเรียนรู้ในแต่ละครั้งเพื่อทบทวนและประเมินการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง และ 2.4) การเขียนรายงานการประเมินตนเอง หลังจากเรียนจบครบ 16 สัปดาห์ โดยให้ผู้เรียนเขียนการเปลี่ยนแปลงตนเองที่เกิดขึ้นจากแต่ละกิจกรรมและส่งให้ผู้วิจัยตามกำหนด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรม การสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การจดบันทึก การเขียนรายงานประเมินตนเอง และการบันทึกภาพถ่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย เป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ การเตรียมความพร้อมในการคิดอย่างเป็นระบบ และศึกษาระเบียบวิจัย หลักการวิจัยจากการอ่านเอกสาร ตำราวิจัยเชิงคุณภาพ เนื้อหา

สาระและประเด็นที่ศึกษาเมื่อเข้าสู่การดำเนินการ และระหว่างดำเนินการวิจัย

2. สมุดจดบันทึก เป็นสมุดบันทึกเหตุการณ์ ความรู้สึก ความคิดต่างๆ ที่สังเกตได้จากกระบวนการจัดกิจกรรม

3. แบบรายงานการประเมินตนเอง เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองตามแนวทางที่ผู้วิจัยวางแผนไว้ โดยเป็นการประเมินตนเองตามสภาพจริงและมีอิสระในการประเมิน

4. กล้องถ่ายภาพ ใช้เก็บภาพบรรยากาศ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดกิจกรรม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบรายงานการประเมินตนเอง เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และนำเสนอผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญา 2. ศึกษาผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และ 3. การเรียนรู้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายทาง ได้แก่ การสังเกต การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและได้ข้อมูลที่ครอบคลุม รวมทั้งการนำข้อมูลไปให้กลุ่มทดลองตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงมากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

รูปแบบของกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชาโดยไม่เน้นการบรรยายเนื้อหา แต่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้เนื้อหาผ่านกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นจะสามารถสร้างบรรยากาศของการเรียนให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้งสิ้น 8 กิจกรรม ได้แก่

1.1 ไต่อะรึที่รัก สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา การพัฒนากับการศึกษาในบทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนา มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ การเขียนบันทึก (Journaling)

1.2 ล้อมวงบรรเลงบทเพลงของฉัน สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา การพัฒนากับการศึกษาในบทที่ 2 การพัฒนาประเทศ มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา (Dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and group reflection)

1.3 .อาจารย์ใหญ่ท่านใจดี สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา การพัฒนากับการศึกษาในบทที่ 3 การศึกษากับการพัฒนา มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.4 ไม่อดตายเพราะคำขายเป็น สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา การพัฒนากับการศึกษาในบทที่ 6 การศึกษากับพัฒนาเศรษฐกิจ มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.5 วาดปลาแล้วมารวมกัน สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชา การพัฒนากับการศึกษาในบทที่ 4 การศึกษากับพัฒนาสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา

การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคล และเป็นกลุ่ม

1.6 คิดแตกต่างแต่ไม่แตกแยก สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาการพัฒนาการศึกษาในบทที่ 7 การศึกษากับการพัฒนาการเมือง มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ การเขียนบันทึกสุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

1.7 ซึมซาบแล้วไปด้วยกัน สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาการพัฒนาการศึกษาในบทที่ 8 การศึกษาและประชาสังคม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and group reflection)

1.8 เจาะเวลาหาอดีต สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาการพัฒนาการศึกษาในบทที่ 5 การศึกษากับการพัฒนาวัฒนธรรม มีกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่นำมาใช้ ได้แก่ สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

2. ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้ง 8 กิจกรรม สามารถเพิ่มพูนความรู้ของผู้เรียน (พุทธิพิสัย) มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนรู้ (จิตพิสัย) และมีการเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะต่อการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย) ดังต่อไปนี้

2.1 การเพิ่มพูนความรู้ของผู้เรียน (พุทธิพิสัย)

การเพิ่มพูนความรู้ของผู้เรียน หรือพุทธิพิสัย (cognitive domain) เป็นการเรียนรู้ด้านความรู้ ความเข้าใจและความคิด ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถทางสติปัญญา เช่น ความจำ ความคิด การเลือกวิธีแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การคิดรูปแบบ การตัดสินใจของสิ่งต่างๆ เป็นต้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในส่วนของสมอง ซึ่งโครงสร้างพุทธิพิสัยประกอบด้วย

ความสามารถทางสติปัญญาจากง่ายสู่สิ่งที่ซับซ้อน และจากรูปธรรมสู่นามธรรม ผลการวิจัยพบว่าสามารถจำแนกขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ได้เป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่

(1) ความรู้ความจำ (Knowledge) เป็นความสามารถในการจดจำหรือระลึกถึงสิ่งของ เรื่องราว กระบวนการหรือหลักการต่างๆ ตามเนื้อหาที่ได้เรียนหรือมีประสบการณ์แล้ว

(2) ความเข้าใจ (comprehension) เป็นความสามารถในการแปลความหมาย ตีความ หรือขยายความ ข่าวดสาร แนวคิดในรูปแบบอื่นๆ สรุปด้วยคำพูดตนเอง หรือสรุปแนวโน้มจากข่าวสารที่ได้

(3) การนำไปใช้ (application) เป็นความสามารถในการเลือกใช้กฎ หลักการ หรือกระบวนการที่เหมาะสม สำหรับแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่

(4) การวิเคราะห์ (analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะ ความสัมพันธ์ หลักการ แยกออกจากกันเป็นส่วนประกอบย่อยๆ จนเห็นลำดับชั้นของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบย่อยๆ อย่างชัดเจน

(5) การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถในการจัดการรวมส่วนประกอบย่อยๆ ข้อความ แผนงาน หรือหลักการ รวมเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบ โครงสร้างหรือแนวคิดใหม่ที่มีความหมายหรือความสำคัญแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

(6) การประเมินผล (evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของสิ่งของ กระบวนการ ผลผลิต หรือแนวคิดโดยใช้หลักการแห่งเหตุผลภายในหรือพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานจากภายนอก

2.2 การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ในการเรียนรู้ (จิตพิสัย)

การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ในการเรียนรู้ หรือด้านจิตพิสัย (affective domain) เป็นการเรียนรู้ด้านอารมณ์ ความรู้สึก เกี่ยวกับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม

เจตคติ โดยแบ่งระดับการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลจากระดับต่ำจนถึงระดับสูงไว้ 5 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้หรือการใส่ใจต่อสิ่งเร้า (receiving or attending) 2) การตอบสนอง (responding) 3) การเห็นคุณค่า (valuing) 4) การจัดระบบค่านิยม (organization) และ 5) การแสดงลักษณะตามค่านิยม (characterization)

ซึ่งการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นไปจะต้องอาศัยพื้นฐานระดับการเรียนรู้ที่ต่ำกว่า จากกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดไว้ในแบบรายงานการประเมินตนเอง พบว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่ระดับ 3-5 ดังนี้

(1) การเห็นคุณค่า (valuing) การที่บุคคลมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าสำหรับตน แสดงความชอบสิ่งนั้นมากกว่าสิ่งอื่นและสร้างความผูกพันที่จะอุทิศตนเพื่อค่านิยมนั้น

(2) การจัดระบบค่านิยม (organization) เมื่อบุคคลยอมรับและเห็นคุณค่าของค่านิยมนั้นแล้ว บุคคลจะรวบรวมค่านิยมต่างๆ ที่สัมพันธ์กันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน อาจเปรียบเทียบจัดลำดับความสำคัญของค่านิยม พร้อมทั้งกำหนดแนวทางของพฤติกรรมหรือการแสดงออก

(3) การแสดงลักษณะตามค่านิยม (characterization) การที่บุคคลนำระบบค่านิยมที่สร้างขึ้นมาสวมผสานเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพและปรัชญาชีวิต ค่านิยมนั้นจึงเป็นแรงขับภายในที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงออกตามพฤติกรรมค่านิยมนั้น

2.3 การเปลี่ยนแปลงในด้านทักษะต่อการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย)

ทักษะพิสัยเป็นทักษะทางร่างกายเกี่ยวกับการประสานงานของประสาท (สมอง) และกล้ามเนื้อ เน้นความคล่องแคล่ว รวดเร็ว ถูกต้องและชำนาญ นอกจากนี้ทักษะพิสัยยังรวมอยู่ในการเรียนรู้ทุกอย่าง สำหรับการจำแนกระดับการเรียนรู้ทางด้านทักษะการปฏิบัติ โดยมีพัฒนาการทางทักษะ-ปฏิบัติไว้อย่างเป็นลำดับขั้น

จากระดับง่ายไปจนถึงระดับซับซ้อน โดยจำแนกเป็น 7 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้ของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ (perception) 2) ความพร้อมที่จะปฏิบัติ (set) 3) การปฏิบัติตามข้อแนะนำ (guided response) 4) การปฏิบัติจนเป็นนิสัย (mechanism) 5) การปฏิบัติที่สลับซับซ้อน (complex overt response) 6) การปรับเปลี่ยนปฏิบัติการ (adaptation) และ 7) การสร้างปฏิบัติการใหม่ (origination) ซึ่งทักษะการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นไปจะต้องอาศัยพื้นฐานระดับการเรียนรู้จากระดับง่ายไปจนถึงระดับซับซ้อน จากกิจกรรมในรายวิชาตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดไว้ในแบบรายงานการประเมินตนเอง พบว่า ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทักษะต่อการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่ระดับ 1-4 ดังนี้

(1) การรับรู้ของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ (perception) การใช้ระบบประสาททั้ง 5 ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนัง ในการรับรู้และการแปลความหมายสิ่งเร้าที่ประสบ จัดนำมาสัมพันธ์กันเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ

(2) ความพร้อมที่จะปฏิบัติ (set) การเตรียมความพร้อมทางด้านสมอง อารมณ์และร่างกายที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ

(3) การปฏิบัติตามข้อแนะนำ (guided response) การลงมือปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบและการลองถูกลองผิด

(4) การปฏิบัติจนเป็นนิสัย (mechanism) ปฏิบัติการตามลำดับขั้นได้อย่างต่อเนื่องด้วยความมั่นใจจนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัย

3. การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

ผลการจัดกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ในประเด็นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน พบว่าผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

3.1 ด้านโลกทัศน์ ต่อความเข้าใจในตนเอง และสามารถปรับตัวได้

3.2 ด้านการตระหนักถึงคนรอบข้าง สามารถเข้าใจผู้อื่นรวมถึงการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้

3.3 ด้านการตระหนักถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ มีการวิเคราะห์ และเชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ต่างๆ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

3.4 ด้านความรักความเมตตา รู้จักการเสียสละและรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น

3.5 ด้านการนิยามความสุขในการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นต่อการเรียนและสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

1. กิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อผู้เรียน

สุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการสร้างพื้นที่แห่งความไว้วางใจและพื้นที่ปลอดภัยให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งจากการวิจัยในครั้งนี้ถือ

“...สำหรับโคะรีที่ผมนำได้เขียนบันทึกส่งอาจารย์นะครับ อันดับแรกผมต้องขอบอกอาจารย์ว่าผมไม่รู้ว่าอาจารย์มีจุดประสงค์อะไรในงานชิ้นนี้แต่ที่สำคัญมันเป็นชิ้นงานที่ดีมากเลยครับ เพราะว่ามันทำให้เราได้เขียนสิ่งที่เราคิดว่ามันดีที่สุดของช่วงชีวิตหนึ่งลงไปและสำหรับงานชิ้นนี้ผมก็ตั้งใจทำมากเพราะว่าอยากจะทำให้อาจารย์ได้รู้จักตัวผมมากขึ้นจึงตั้งใจเขียนเป็นอย่างดีเลยทีเดียวนะ...”

นิสิตคนที่ 17

จากรายงานการประเมินตนเอง 4 ตุลาคม 2552

“...การเล่าเรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ดีค่ะ ถ้าบางครั้งเราลองมองในทางใหม่ว่า เมื่อเราเติบโตขึ้นนั้น แล้วเราเอาโคะรีที่เราได้เขียนขึ้นมา ในตอนนี้มาอ่าน เราจะรู้สึกว้าว เออ เราในตอนนั้น คิดแบบนี้เองหรือ แปลกดีค่ะ ขอบคุณาจารย์ที่กรุณาเขียน คอมเมนต์ให้ค่ะ แต่ว่าน้อยไปหน่อย 555+ อยากให้อาจารย์เขียนเยอะ ๆ หนูอยากอ่าน...”

นิสิตคนที่ 8

จากรายงานการประเมินตนเอง 26 กันยายน 2552

ได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักในการสะท้อนความคิดของผู้เรียนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างอิสระ ไม่ต้องกลัวว่าจะถูกประเมิน ทำให้ผู้เรียนเคารพในความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ กระบวนการดังกล่าวนี้ยังเป็นการฝึกทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) ให้ผู้เรียนฟังอย่างมีสติโดยไม่ตัดสินใจประเมินผู้อื่นขณะที่ฟัง อีกทั้งเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิดรายบุคคลและเป็นกลุ่ม (Self and group reflection) แล้วนั้นก็จะได้ฟังแนวความคิดที่หลากหลายอย่างไม่ถือคติต่อกัน

การเขียนบันทึก (Journaling) เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองของผู้เรียนในด้านการเขียน ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดทบทวน ไตร่ตรองถึงเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้เรียนได้เห็นตนเองและยอมรับตนเองมากขึ้น และกิจกรรมนี้ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเป็นการส่วนตัวมากขึ้น

“...การทำไต่อาะรี่ยังเป็นการฝึกฝนการเขียนเราสามารถเขียนได้ว่าเราได้เรียนอะไรและได้ความรู้อะไร เป็นการทบทวนเนื้อหาในการเรียนไปในตัวทำให้จำได้และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ รู้สึกดีที่อาจารย์อ่านแล้วมีคอมเมนต์ตอบซึ่งมันเป็นคำแนะนำที่ดี...”

นิสิตคนที่ 26

จากรายงานการประเมินตนเอง 23 กันยายน 2552

“... เป็นการบันทึกการเปลี่ยนแปลงของตัวเอง ข้าพเจ้าคิดว่าข้าพเจ้านั้นเขียนตัวอักษรที่อ่านง่ายคะ ขออีกนิดนะคะ แอบน้อยใจอาจารย์คะที่ไม่ยอม Comment ให้ (อยากอ่านที่อาจารย์เขียน)คะ ^_...”

นิสิตคนที่ 29

จากรายงานการประเมินตนเอง 26 กันยายน 2552

“...อาทิตย์ไหนเรียนวิชาอาจารย์แล้วรู้สึกมีความสุขมากๆ ก็จะเก็บไปเขียน บางทีเขียนไปก็ขี้มไป รู้สึกดีอะ เวลาได้ถ่ายทอดความรู้สึกของตัวเอง ตอนแรกก็ไม่คิดว่าอาจารย์จะอ่านทุกบรรทัดนะ เลยเขียนซะแบบไม่กลัวความลับจะเปิดเผยเลยอะ ตอนหลังๆ เริ่มกลัว เดี่ยวเกิดมีใครมาเปิดอ่าน ความลับหลุดแตกแ่นๆ...”

นิสิตคนที่ 32

จากรายงานการประเมินตนเอง 1 ตุลาคม 2552

2. ผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนที่เกิดขึ้น
จากกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

2.1 การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง

ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจตนเอง ผู้อื่นและสรรพสิ่งอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนและเรียนรู้ด้วยตนเองจนก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตนเองและสามารถเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดเวลา มีความกล้าคิด พิจารณาด้วยใจที่ใคร่ครวญอย่างมีสติกับตนเอง กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางขึ้น เกิดความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัยและความรับผิดชอบตนเองอย่างเห็นได้ชัดเจน มีความอ่อนน้อมถ่อมตนทั้งต่อผู้ที่อาวุโสสูงกว่าและผู้อาวุโสน้อยกว่า รู้จักกาลเทศะมากขึ้น ตลอดจนผู้เรียนสามารถค้นพบวิธีการเรียนรู้และการใช้ชีวิตได้อย่างเป็นสุข

2.2 การเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ผู้เรียนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับส่วนรวมในระหว่างการเรียนอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ มุมมองและพฤติกรรม

ที่มีต่อโลกและชีวิตได้อย่างชัดเจน ตระหนักถึงคนรอบข้าง สังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เข้าใจปรากฏการณ์จากสิ่งเล็กๆ ไปสู่ผลกระทบที่ยิ่งใหญ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนใหญ่มากกว่าประโยชน์ส่วนตนและการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือความจริง ความดี ความงาม ผู้เรียนจึงเกิดจิตอาสาแล้วนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและโลก ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

3.1 ปัจจัยภายใน ประการแรก คือ การตระหนักรู้ เป็นปัจจัยที่นำมาซึ่งการเกิดความสงบในจิตใจเพราะจิตใจที่เป็นปรกติจะทำให้ความคิดเป็นปรกติ และสามารถควบคุมอารมณ์และรู้เท่าทันอารมณ์ให้เป็นปรกติ อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมที่เหมาะสม จนทำให้จิตสามารถขยายขอบเขตของการเรียนรู้จนเห็นและเข้าใจความจริงของสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน และประการสุดท้ายคือการใคร่ครวญ การมีเวลาที่เพียงพอในการเรียนรู้อย่างมีสติ ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเห็นสิ่งต่างๆ

ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยไม่ด่วนตัดสินใจประเมินสิ่งต่างๆ ตามความเชื่อพื้นฐานหรือสมมุติฐานเดิมของตน มีเวลาได้พิจารณาอย่างเนิ่นนานพอ จนสามารถตกผลึกทางความคิด พิจารณาต้นสายปลายเหตุด้วยใจอย่างใคร่ครวญ จนเข้าใจถึงเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น

3.2 ปัจจัยภายนอก ประการแรกคือความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อนร่วมชั้นและครูอาจารย์ผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน ทำตนให้เป็นที่รักและเคารพความเห็นของกันและกัน รู้จักการพูดเพื่อให้เกิดการต่อยอดทางความคิด อดทนต่อถ้อยคำที่มากกระทบจิตใจของตน แนะนำชักชวนในทางที่ดี ทำให้เห็นชอบ ทำในสิ่งที่ถูกที่ควร แบ่งปันความรู้และเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งความรู้สึกเอื้ออาทรต่อกัน ความรักความเมตตา การเปิดโลกทัศน์มุมมองใหม่ที่กว้างขวางมองโลกในแง่ดีมากขึ้น ปัจจัยภายนอกประการที่สองคือผู้สอน ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมาก ดังนั้นผู้สอนจึงต้องเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาให้ลึกซึ้งและเข้าถึงด้วยใจที่ใคร่ครวญ เพราะสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นแบบอย่างที่มีพลังในการพัฒนาตนเองของนิสิตทุกๆ ด้าน ตลอดจนความเอาใจใส่ที่มีต่อศิษย์ การปฏิบัติต่อศิษย์ด้วยความรักความเมตตา และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้สะท้อนและมองเห็นตนเองได้อย่างชัดเจนขึ้น อันจะนำไปสู่การสร้างแรงบันดาลใจและจิตวิญญาณของความเป็นครูที่ดีต่อไปในอนาคต

“...การสอนของอาจารย์เหมือนเป็นการนำความคิดมาอภิปรายทำให้คนไม่กล้าคิดได้คิด ทำให้คนที่คิดเป็นได้คิดเพิ่ม ทำให้คนไม่กล้าได้เป็นคนกล้า ถือว่าเป็นการสอนที่แปลกแต่ดีจริง วิชานี้เสียเวลาเวลาที่ขาดไป มาคิดได้ก็สายไปเสียแล้ว อยากรู้ว่าตรงนี้เลยว่าคุณขอโทษค่ะ ที่เคยเห็นเวลาที่อาจารย์สอนเป็นเวลาที่คุณเคยคิดว่าน่าเบื่อ รู้สึกแย่นะคะ เมื่อมาคิดได้ตอนนี้ อาจารย์เป็นผู้ให้จริง ๆ จากหลายๆ เหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเวลาที่คุณสอน และหนูรู้สึกประทับใจมากเลยตอนที่ไปเกาะสี่ซัง ทำให้เห็นได้ว่าอาจารย์เป็นผู้เสียสละโดยแท้ หนูรู้สึกโชคดีนะคะที่ได้มีโอกาสเรียนวิชาที่ดีกับครูที่ดี และจะจดจำตลอดไป...”

นิสิตคนที่ 11

จากรายงานการประเมินตนเอง 4 ตุลาคม 2552

และปัจจัยภายนอกประการสุดท้ายคือการเรียนรู้แบบองค์รวม กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่ต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญคือกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการเจริญสติ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสมาธิ สุนทรียสนทนา หรือการเขียนบันทึก โดยการจัดกิจกรรมยังต้องคำนึงถึงการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง ร่วมคิดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจากกระบวนการที่หลากหลาย และต้องได้ฝึกปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการกลุ่ม และการเรียนรู้โดยการได้อยู่กับตนเอง ทบทวนตนเอง เข้าใจตนเอง และมีการนำความรู้ของตนเองที่ได้รับไปเชื่อมโยงให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

3.3 ปัจจัยเกื้อหนุน ประการแรกคือการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม การจัดบรรยากาศทางกายภาพโดยเฉพาะขนาดของชั้นเรียนต้องมีจำนวนผู้เรียนที่เหมาะสม เพราะจำนวนผู้เรียนส่งผลต่อความสามารถของอาจารย์ผู้สอนในการดูแลอย่างใกล้ชิดและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างลึกซึ้งอันจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ และการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างหลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกตื่นตัวกับการเรียนรู้และมีความกระหายใคร่รู้มากขึ้น และที่สำคัญที่สุดการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างหลากหลายช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้ผู้เรียนค้นพบและเห็นคุณค่า

ของความดี ความงาม และความจริงของทุกสรรพสิ่งมากขึ้น และปัจจัยเกื้อหนุนประการสุดท้ายคือการประเมินผล เป็นตัวกำหนดแนวทางการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยความสุขเพื่อการพัฒนาตนเองมากกว่าการเรียนรู้เพื่อให้

ได้ผลการเรียนสูงๆเพียงอย่างเดียว และยังเป็น การปรับเปลี่ยนทัศนคติของอาจารย์ผู้สอนด้วยว่าจะเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องใดระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการกับผล การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงของผู้เรียน

“...สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในหลาย ๆ อย่าง ทั้งด้านการเรียนและการใช้ชีวิตนอกมหาวิทยาลัย เช่น การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี การยอมรับฟังความคิดของผู้อื่น สอนให้รู้จักมองโลกในแง่บวกที่ต่าง มองด้านดีของ สิ่งที่เราคิดว่าไม่ดี... สุดท้ายการเรียนหรือทำอะไรที่เราชอบทำแล้วมีความสุขบางทีเราก็ไม่หวังสิ่งที่จะตามมาเช่นเกรด

*- ประสบการณ์ได้กลับมาจาก การเรียนนั้นบางทีมันยิ่งใหญ่กว่าตัวอักษรภาษาอังกฤษบนสมุดบันทึกผลการเรียน...”

นิสิตคนที่ 15

จากรายงานการประเมินตนเอง 27 กันยายน 2552

ข้อเสนอแนะในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

1. ผู้ที่จะนำองค์ความรู้และข้อสรุปที่ได้จากงานวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ ในฐานะครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ หรือกระบวนกร ควรเริ่มต้นจากความเข้าใจในเรื่อง ปรัชญาพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา ได้แก่ ความเชื่อในความเป็นมนุษย์ และการศึกษาแบบองค์รวม นอกจากนี้ยังต้องเข้าใจหลักการพื้นฐานของจิตตปัญญาศึกษา คือหลักจิตตปัญญาศึกษา 7 ประการให้ลึกซึ้งเสียก่อน ซึ่งกระบวนการของจิตตปัญญาศึกษาไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการเข้าร่วมเพียงครั้งเดียวเป็นระยะสั้นๆ เพราะจะทำให้ผู้เข้าร่วมยึดติดกับเทคนิคจนละเลยหัวใจหรือเนื้อหาแห่งจิตตปัญญาศึกษาได้

2. ครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ หรือกระบวนกร ควรเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป้าหมาย หรือประยุกต์กิจกรรมขึ้นมาใหม่มาใช้ให้เหมาะสมกับสาระโดยที่ไม่ละทิ้งเป้าหมายสูงสุดแห่งจิตตปัญญาศึกษา

3. ครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ หรือกระบวนกร ควรพิจารณาใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์ เพราะจะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าถึงความดี ความงาม และความจริงจากสิ่งที่อยู่รอบตัว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรสนับสนุนให้ครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ กระบวนกร หรือผู้ที่สนใจ นำความรู้จากกิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้กับการวิจัยในทุก ระดับ เช่น งานวิจัยในชั้นเรียนของนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู งานวิจัยของครูเพื่อขอเลื่อนวิทยฐานะ และงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา เป็นต้น

2. ควรสนับสนุนให้มีการนำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจิตตปัญญาศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ในด้านจิตตปัญญาศึกษา

3. ควรสนับสนุนให้ครู อาจารย์ ผู้นำทางวิชาการ กระบวนกร หรือผู้ที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอเพื่อก่อให้เกิดเครือข่ายทางด้านจิตตปัญญาศึกษาในทุกๆระดับ

4. ผู้บริหารในองค์กรต่างๆ ทุกหน่วยงาน ต้องมีความศรัทธา จริงใจ จริงจัง และเชื่อมั่นว่าจิตตปัญญาศึกษาเป็นแนวทางการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีได้ และควรนำกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยควรมีการศึกษาและติดตามประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนเพื่อศึกษาว่าผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง หรือเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเพียงใด
2. ผู้วิจัยควรศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาให้มีความหลากหลายเพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่ทุกภาคส่วนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง

3. ผู้วิจัยควรสร้างความร่วมมือในการทำวิจัยด้านจิตตปัญญาศึกษาในทุกสาขาวิชาอย่างเป็นเครือข่าย โดยกำหนดให้มีเครือข่ายในทุกภาคของประเทศไทย

4. ผู้วิจัยควรศึกษาวิจัยและสำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและจัดทำเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการอ้างอิงและการประยุกต์ใช้

5. สำหรับผู้วิจัยที่สังกัดอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษาที่เหมาะสมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อเสริมสร้างวินัยและพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- จิรัฐกาล พงศ์ภคเชียร. (2550). *การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. ครุศาสตร์ สาขาพัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2551). "สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ ด้วยการสร้างจิตสำนึกใหม่ทางการศึกษา". *กล้าที่จะก้าวข้าม*. กรุงเทพฯ: นวสาน์การพิมพ์.
- พิณสุดา สิริธรรังศรี, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *รายงานการวิจัยเรื่องภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2552). *ชุดโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์*. เอกสารการประชุมลงนามความร่วมมือ (MOU) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 3-5 กุมภาพันธ์ 2552 ณ โรงแรมไบฮอก 2 กรุงเทพมหานคร (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561)*. กรุงเทพฯ : פרิกหวานกราฟฟิค.